

HITEL

Negyedik szám

F é l h a v i s z e m l e

Cluj, 1935 március 1

Korlátok és lehetőségek Őszinte szó nemzedékemhez

Ifjúságunk korszerű állapotrajzát akarják adni ezek a sorok. Nem újszerű vállalkozás, hiszen a háború óta az ifjúság egész Európában állandó nagy érdeklődésnek a tárgya. Kérdéséről és kérdéseiről sok könyvet és cikket írtak össze. S ennek oka nem annyira az olvasóközönség szükségében keresendő, mivel ez hovatovább elveszítette érdeklődését e téma iránt, mint inkább magában a témában. Ifjúság nem jelent valami kialakult, megállapodott, lehiggadt valóságot. Mihelyt azt jelenti, azonnal megszűnt ifjúság lenni és átadja helyét az utána következő, új kérdésekkel, ellentmondásokkal meginduló, de hasonlóképpen kialakulása útját kereső évjáratoknak. Ezt az írást azonban nem csak az örök ifjúsági szükség váltotta ki, hanem a legutóbbi idők külső eseményei is, amelyek a nemzeti szellem ébredésével kapcsolatosan új irányt szabnak erdélyi életünknek s abban döntőleg befolyásolják ifjúságunk életét is.

Ezek az események figyelmeztettek az életünket eddig is körülvevő korlátokra, sőt azokat még szorosabbra építették körülöttünk. Az ifjúság életének e korlátait, szabad kifejlésének minden értelemben vett kerékkötőit három pontban szemléljük, három ítéletbe sűrítjük:

a multtal nincs kapcsolata,
a jövő kiesett kezéből,
jelen élete megszükkült.

Sokat hangoztatták azt, hogy az erdélyi magyar ifjúság gyökértelessé vált, hiányzik a történeti alapja, kiszakadt a legközelebb fekvő multból. Életszemlélete 1920-szal kezdődik. 1920-nál sorompó áll, amely lezárja azt, ami eddig volt, és azokat, akik innen kerültek, új élet kezdésére kényszerítette. Mi, akik ebben az új életben állunk, nem jelentjük a régi továbbvitelét, fejlődését vagy hanyatlását, nem jelentjük semmilyen értelemben sem a folytonosságát. A régiről nincs szemléletünk, nincs tapasztalásunk. Ez pedig nagy szegényedést jelent. A hasonló külső változásokon átment, de a hasonló belső korlátozást nem szenvedő szász ifjúság és egész szász élet sokkal szabadabb, bátrabb, szélesebb vonalú fejlődése az ellentét erejével bizonyítja ítéletünk helyességét. Valamint bizonyítja az a tény is, hogy az erdélyi magyar élet erőteljes fejlődést csak ott mutatott, ahol a dolog természetéből kifolyólag ez a szakadás nem állhatott elő: egyházak élete, irodalom, a gazdasági élet területén kezünkben maradt pozíciók és javak.

A jövő kiesett kezünkben. Az erdélyi magyarság nem önmaga irányítja sorsát. Az ifjúság számára ez két értelemben jelent korlátozást. Negative azt jelenti, hogy az egyik legfontosabb nevelő tényező esett ki az életéből. Gr. Mikó Imre megállapítása szerint (Irányszék: Magyar ifjúság, 1861.) az ifjúság igazi nevelője nem a család és az iskola, hanem a közélet. Ma pedig tulajdonképpen értelemben vett közéletünk nincs. Ez ifjúságunkra nézve azt jelenti, hogy nevelést, irányítást csak azok kapnak, akik a kezünkben maradt néhány terület, elsősorban az egyházak és irodalom új munkásaiként jelentkeztek. Ifjúságunk nagy rétegei azonban mozdulatlanul, irányítás és cél nélkül állanak. Hiányzik az élet teljességét átfogó erdélyi magyar közélet, melyben minden ifjú megláthassa a maga helyét, jövő munkakörét, mint célt egyéni

élete számára. Ez mind hiányzik, helyette mint adottság, mint meglevő tény: a nagy céltalanság, folytonos kapkodás és irány nélkülség észlelhető. Azt hiszem, fölösleges leírni azt, hogy ez a remény- és célnélkülség hogyan fejlődött 1920 óta; a legutóbbi események hatására pedig a jövő olyan területeken is kezd bezárulni előttünk, amelyek eddig a kezünkben voltak.

A jövő történetírás majd méltányolni fogja azt a munkát, amelyet az erdélyi magyarság 1920 után kifejtett. Az életképességnek, az életösztönnek nagy bizonyossága volt az, ahogy egy szempillantásra felismerte, hogy akkor, amikor a lehetőségek egész sora bezárult körülötte, melyek azok, amelyek nyitva maradtak, melyek azok, amelyeken át az új élet kibontakozhat. Mint végső fellegvárba vonult vissza az életnek kezében maradt területeire és ott igyekezett lábát erősen megvetni. Azonban ez a magatartás az életnek saját akaratunkból való megszükkítését eredményezte és végeredményben korlátozást jelent életünk számára. Ennek a korlátnak súlyos volta csak most kezd derengeni a szemünk előtt. Eddig nem vettük észre. Egyfelől azért nem, mert azokon a területeken is, amelyek kikerültek a kezünkben s amelyekről lemondani kényszerültünk, állott még egy-egy őrszem. Ezek az őrállások, pozíciók azonban csak addig vannak kezünkben, ameddig mostani viselőjük munkában van. A nyugdíjazások, nyelvvizsgák, halálozás folyton apasztják számukat és egyre világosabb lesz, hogyan szűkül a kör körülöttünk, életünk hogyan korlátozódik arra a néhány területre, amelyek még eddig tényleg kezünkben voltak. A másik ok, ami miatt egyre világosabb lesz e korlátok valósága, az, hogy a legutolsó események hatására egyáltalában nem lehetünk bizonyosak e megmaradt területek megmaradása felől sem.

Ezek azok a korlátok, amelyek körül fogják életünket, s amelyek között ifjúságunknak kell megtalálnia, kibontania a maga lehetőségeit. Az elmondottak alapján világos a helyzet, amelybe az ifjúságnak bele kell helyezkednie, az örökség, amely az ifjúságra vár. Néhány terület: az egyházak és azok iskolái, az irodalmi életben az a front, amelyet napilapjaink és két folyóiratunk jelent, a gazdasági élet néhány megmaradt darabja: két szövetségi mozgalmunk, néhány magánvállalat és a szervezetlen kisbirtokok. Területek, amelyek talajt jelentenek még ma, kapcsolatot a multtal, életet a jelenben, kitekintést a jövőre. Jaj ennek az ifjúságnak, ha nem látja meg e kicsiny maradéknak minden olyan pontját, amely életlehetőséget nyújt számára, ha kényelemből, válogatásból, gyávaságból vagy felkészületlensége miatt e megmaradt területek egyetlen pontját is betöltetlen hagyja vagy védelmétől, az érte való harctól visszariad.

E privilégizált területek élet- és fejlődéslehetőségein túl azonban megnyílnak az ifjúság előtt az ezeken kívül levő életlehetőségek. Jaj ennek az ifjúságnak, ha nem tartja meg a megmaradt frontot. De sokkal inkább jaj, ha nem tud a korlátokon áttörni. A korlátokat nem azért kell látunk, hogy tudjuk, ismerjük azokat a pontokat, ahonnan megriadt kezdeményezésünk vissza kell, hogy forduljon, hanem azért, hogy világosabban és tisztábban álljon előttünk minden mező, melyre ki kell támadni, amelyeken előzmények és támo-

T A R T A L O M

Juhász István:
Korlátok és lehetőségek.

Venczel József:
Az új intelligencia útja.

Baczó Gábor:
Elhanyagolt feladatok.

Molnár Albert:
Több műveltséget!

Henter Kálmán:
A nép orvosa: az egészségesekek nevelője.

I. Nagy Géza:
A román falumunka.

I R O D A L O M

THURZÓ GÁBOR: Új írók: Erdélyi József.

SZENCZEI LÁSZLÓ: Az őstehetség.

TOLDALAGHI PÁL: Vers.

ROMÁN EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS
K Ö N Y V E K R Ő L

gatás nélkül kell új frontot, új lehetőséget teremteni. Új fogalmat kell magatartásunk számára tisztáznunk és megvalósítanunk: „rugalmasság”. Lehet, hogy nem fedi a szó azt a jelentést, melyet mögéje képzelek, de nem tudom most másképen kifejezni. A rugalmasság magatartást jelent, „a mindennek dacára” magatartását. Dacára annak, hogy életünknek ezen a területein (tudományban, politikában, igazságszolgáltatásban, gazdasági szervezésben, stb.) szakadás állott be; dacára annak, hogy ezeken a területeken nincsenek életlehetőséget biztosító intézményeink, sőt ami még rosszabb, vannak intézmények, amelyek e hiányokat kielégítik, csak hogy azok nem a mieink; dacára annak, hogy ezeken a területeken 15 esztendő pangás jelenti kisebbségi életünket és dacára annak, hogy ezek a maguk egészében jövőtlen és kilátástalan területek, — mégis vállaljuk e területek megmunkálását. Az új magatartás jelenti ezeknek a kifogásoknak az elutasítását; pozitíve pedig az ezeken a területeken fellépő

élethez való szükségleteink öntudatos számbavételét, az azoknak megfelelő felkészülést és e szükségletek kielégítésére való vállalkozást. Rugalmasság, mert csak a létérdekre és a szolgálatra van tekintettel. E kettőt nem áldozza fel megélhetésért vagy a meg nem valósíthatóság látszatának pillanatnyi érdekéért. Hősies lendületű, új magatartás, amelynek belső meghatározója a hit s amely épen ezért — végső alapjaiban az emberen túl utalva — alkalmas arra, hogy akkor, amikor a történeti alapok vagy a kiszámítható, általunk kormányozott jövő bizonyossága hiányzik, még akkor is új frontot építsen, új lehetőségeket teremtsen.

Hogy mit jelent ez az új magatartás, ezek az új lehetőségek valóságos kibontakozásukban, azt ma még csak sejtjük. Ma még nem program és nem jelszó, hanem csak halk és félénk kérdés, amely minden ifjúhoz külön-külön személyesen szól. A feleletadás mi reánk vár.

Juhász István.

Ú J Í R Ó K

E r d é l y i J ó z s e f

Költő és vátesz: körülbelül egyet jelent a magyar irodalom nyelvén. A költő legyen jó, útmutató, vessen hatalmas terveket a jövőbe, álljon az emberek élére. A költő ébresztő, akit nemcsak a „múzsák” keltegetnek, hanem aki embertársait maga ébreszti. Jellegzetes vonása, jellemző attitűdje ez a magyar költőnek, aki bizonyos mértékben közönsége igényére is felel ezzel. Igazi és eleven irodalmi megmozdulás csak az volt, ahol föltűnt a vátesz-költő. Ady is ez volt a Nyugat körében: megszületett benne korának prófétája, aki látomásokban rajzolta föl nemzetét sorsát. Mindmégannyi égre írt jelek ezek a költők és egyvalaki, aki nemzedékét fejezi ki s mintegy megmozdulásuk arányait is körvonalazza, mindig volt. A Nyugat második nemzedékénél azonban az a szokatlan, hogy hiányzik, a vátesz-költő, akire rábíznának magukat. Jó költők, nagy költők vannak, irányjelzők nincsenek.

Erdélyi József epigon-környezetből emelkedik ki. Abban az időben minden versfaragó szent kötelességének tartja, hogy az utolsó vátesz üresen maradt helyét betöltse és elhivatottságát njagáta. vállalja. Epigonok harca és marakodása ez. Többet jelent Ady külsősége és prófétikus szólama, mint a saját világuk. Frazeológia-költészet ez, a nagybetűs és főnevesített melléknevek bitangolása. Padlásszobájában ül a költő, nemzete sorsát érzi, mint valami vad látomást átfutni idegein és Ady külsőség-háromságának kiegészítésül nyugati megszentelt bakonyába kívánkozik. Körülbelül ez a békekötések év-környezetének költői programja: Adynak lenni. Mit jelenthet köztük az a költő, aki megtagadta a frazeológiát, kisbetűvel írta a „sorsos” szavakat és megszületett gyermekként az egyszerűséget hozza? Erdélyi József feltűnésében pedig éppen ez a fontos: eleven ellenzéke évei költői közhangulatának.

Tulajdonképpen mi volt a fortélyja?

Nem környezetébe látott bele, hanem környezetét látta: természetet, egyszerű életet, pontosan úgy, ahogy van. Mindegyik emlékeket riaszt fel benne és nem látomást. De az emlék tanulságot hoz magával, csipős világnézeti kihegyezettséget kap: és éppen ezzel támad. Erdélyi forradalmár a maga telített egyszerűségében, lírájának gondolati tartalma legalább olyan merész, mint az epigonok törő-zúzó, világmegváltós programjé. Mély társadalmi elkeseredettség van bennük, egy paraszti sorsból, elnyomottságból kikerült ember szive-vére hajdani emlékeiért, melyek igazságtalanságok szabad raját bocsájtják ki szemé előtt. Alapjában sötét színezetű, humortalan költészet, a forma könnyedsége, majdnem énekelhető gyermekdal-egyszerűsége, tiszta természeti képei dobnak csak rá derűt. De ez a derű csak felület, ami belül van; egytől-egyig akna, bármikor fölrobbanhat.

A kezdet teljes líraisága keserű belső körképet ad. Egy-egy versben azonban csak egy hangulat van, ami fölszalad magánosan, mint valami színes rakéta. Még erős és majdnem uralkodó a bukólikus, zavartalanul egyszerű vizrajz-jelleg. Néha lopja csak magát közjűk olyan keserű, izgalmas vers, mint a Lovaspóló a Vérmezőn vagy a Sasokkal álmodtam. Sokban veszélyes játék ez egy nem-játszó korban, játék aknákkal és dinamittal. Ahogy erjed Erdélyi formája és lírai lényegmondása epikus arányokba, epikus képekbe és sodrásba öltözik, — elmarad a játék is. És ami játék marad: csúfondáros és fanyar kiáltás, rövidlélekzetű kitérés, mint apró, pársoros képei. Erdélyi minden lépésével egyre erőteljesebben nyit utat az epikusnak, aki már olyan versekben jelzi állandó jelenlétét, mint a Két legény és a Fekete Kőrös. Innen már csak rövid az út a Két rapszódiaig.

Ha kezdeti versei bujkáló epikus elemeivel, csattanós, egy-egy tanulságra előkészített epigrammatikus fordulatoságukkal lírai anekdotára emlékeztettek, — akkor két nagy epikus verse (Nyári és Téli Rapszódia) már lírai elbeszélések. Tulajdonképpen ezekben sincs másról szó, mint a lázadó pilisi remetéről. Elmondja napjait, reggeltől estig. Csodálatos és enyhe pilisi tájakat ír le, de érdekes egységbe mossa őket a mult Kőrösvidékének tájai-

val. Tájához emberek kapcsolódnak: mult és jelen egységében ott áll a költő, aki hol gyerek, hol meg férfi. S akit egy sors övez itt is, ott is: remete rabsága és szent, elkeseredett dühe, mely kikergette a természet szelid és befogadó világába.

S itt következik be Erdélyi döntő fordulata: remeteségéből világok csatartere lesz. Állásfoglalása, mely eddig elkeseredettségbe burkolózott, mint valami titkolózó lány, — nyíltan kicsap verseiből. A költő lázad s magányából megoldásokat sürget, vagy pedig az Ég haragját idézi a világra. Az idillből, ami továbbra is felüti fejét és jellemző álomszerűséget ad két rapszódiajának, — kirobban Csokonai Tihanyba menekülő elkeseredettsége. Szint vall és nyugtalan, egyértelmű sorokban kitör belőle a primitív és dühös vátesz: a magyar költő-sors. Pilis vidéke megtelik a világ rémeivel, remetéje pedig már nem tudja elkergetni fenyegető kísérteteit s amikor így szól:

*Vagy menjünk vissza a vadonba és
vadászok között legyünk vadállatok.*

a vátesz lendületével veti magát új fordulata cselekvő mozdulatába.

Thurzó Gábor.

Tájkép japáni modorban

A hullám csipkefodrot ölt
s loccsan az ár a szirteken,
tajtéket ver és színe zöld,
loccsan és lefut hirtelen.
A színe zöld, mint fiatal
faágak gyenge levele,
benn lila virág a hal
s a puha pára halk zene.
Locsog a hab és nyelvét ölt,
mert prédát les a vadmadár;
a parton sárga-rőt a föld
s a lomha szél a tóra száll.
S mint szende lány a csók után,
a sás zokogni kezd nagyon,
kis fejét ingatja bután:
élete csupa siralom.
De fák fölött a kandi nap
utolsót pislog kedvesen
s hogy fénye hül, a tó riad,
mozogni kezd rejtelmesen.
Szikrák szaladnak szerteszét
a víz tükrén és csengenek:
így bong a tarka, kerge rét,
ha táncol rajta száz gyerek.
És tófenék es ég között
a csöppnyi csónak lengve ring.
Orrán a vékony lánc csörög
és hűs felhő, a lenge ing,
libeg fehéren, csüggeteg,
az égen bús-magányosan...

a hold most lázas nagybeteg
s az égi orvoshoz rohan!

Toldalaghy Pál.

Az őstehetség

I.

Kende Józsa, Kende Mózi és Barabás Sára fia, Istenkenyerén született, egy istenhátamögötti székely falucskában. A hajdani lófő család nagyon elszegényedett és paraszti sorba került. Mózi bácsi még legénykorában elszegődött a közbirtokosság erdejébe pásztornak. Kis faházuk volt az erdőszélen, akácvegyéből font kerítéssel. Udvarukon szedett-vetett csűr, rozoga ól, meg tehénistálló düledezett. Jó szaladásnyira volt a falutól, az erdőhöz pedig annál közelebb. A kis porta tőzsomszédságában rengeteg bükkös szunnyadozott. Balzsamos párája élesztette a kunyhó áporodott gerendáit, melynek beszáradt rügyei szinte kihajtottak, mint a parázs a hamu alatt. Lent a völgyben, a kukoricások sárga pászmáin a nap ezernyi kristálya csillogott és zsindeletetes házak között csavargott a patak. A fehér templom bádofedeles tornya serényen örködött a nyájbaterelt falu közepén.

Idült koru volt már a jó házaspár, amikor családi esemény jelei mutatkoztak. A falubéliek csóválták fejüket, maga Mózi bácsi is tamaskodva mosolygott deres bajuszába. Tisztelendő Szemes Márton, a falu plebánosa, bibliai példákat emlegetett.

Annak rendje-módja szerint ment is minden, csak éppen a szülés napján történt egy s más dolog, mely sok embernek szeget ütött a fejébe.

Aznap derűs őszi idő volt. A mennybolt kéken ragyogott a sárga erdő felett. Langyos meleg volt, szelid őszi napfény, ami nem tolakszik s békésen csordul a világra, mint a gyermek mosolya.

A jámbor asszony nehézkesen botorkált a moslékos dézsával az ólhoz, hogy megetesse a sivalkodó malacot, amikor a búbos tyúkok és a hápogó kacsák ijedten meresztették szemüket az égre. Honnan-honnan nem, nagy szárnyas madár repdesett a nap körül, mintha játszadozna véle. Zöld begye aranyosan csillogott, hosszú tollai sugáralakban nőttek szárnya gyökeréből és a szívében minden színében tündökölt. A madár különös éneke gyujtott; csak belekezdett és menten abba is hagyta. Örök szomjúság maradt utána a természetben és szemernyi remény sem.

A várandós asszony nagyot sikoltott ijedtében, a moslékos dézsát elejtette és abban a minutumban elfogta a szülés. Még ott azon módon elhullatta csecsemőjét, aki fiúgyermek létére a kereszttségben a Józsa nevet kapta.

A madarat látta Mózi bácsi, aki éppen a trágyát hordta ki az ólból, Csülök Kepe Márton, a juhász, Felszegi János és dadogó fia, akik éppen szántani mentek a tagba.

Mindenki csodájára járt a szép, erős fiúcskának, A szokatlan körülmények megindították a falu szívét és álló hétig bucsújárás volt Mózi házatája. Ki sajtot hozott, ki ordát, ki oldal szalonnát, mások pelenkának való gyoicsot, pólyának való tollupárnát és csipkés főkötőt. A falu ácsa bölcsőt, s Gidáli, a szatócs, egész kötényre való pászkát küldött az öregeknek. A plebános úr látogatásával tisztelte meg a gyermekágyas asszonyt és síró csecsemője nyakába szentelt érmecskét akasztott.

Józsa csecsemőkora szakasztott olyan volt, mint a többi gyermeké. Pelenkát hol áztatta, hol festette, mint a többi csecsemő, de sok szó-beszéd járta róla s egyszerű gondolkodású szülője is elejtett egy-két szót és így egész legendák keletkeztek. Sokan hallották volna a jámbor asszony szájából, hogy a kis Józsa sara illatos, mint a rózsavíz. Nehányan azt is tudják, hogy a plebános többízben korholó szavakkal illette Sárát, amiért koros személy létére illatosítja és kendőzi magát s a jámbor asszony szégyelte megvallani az igazságot.

Pendelyes fiúcska korában a kis Józsa már naphosszat csatangolt erdőn-mezőn. A vadállatok megjuhászodva nyalogatták rózsaszínű lábcskáit. Őzek és szarvasok heverészték körülötte, szeliden döfködtek rőt aggancsaikkal és friss sarjuval kínlógtak. Fácánok röpködtek feje fölött, rigók és sármányok bogarakkal kedveskedtek neki. Rókák és farkasok bújtak elő az erdő sűrűjéből és vadkacsát, fűjecskét, szalonkát tettek lábaihoz. Némelyek elhozták buksi fiacskájukat is, hogy gondja legyen rájuk, míg ők élelmük után járnak. A jó Sára asszony hiába szólította fiacskáját s amikor keresésére indult, nagy ijedelmére, két kamasz boccsal játszadozva találta. A boccsok bukfcenet vetettek, puha, barna orrukkal döfködtek, a fiúcska pedig harmatos bundájukat vakargatta.

II.

A gyermek szert tett valahol egy fanyelű kis bicskára és keményfából csinos kis szobrokat faragott. Kifaragta a sutát szökdécselő kicsinyeivel, az aggancsos bikát, a bukfcenező boccsokat, a szilaj vaddisznót. Páfrányból, bogyókból, gyökerekből különböző színű festékeket kotyvasztott, azokat fenyőgyantával vegyítette, elkérte szülőjétől a régi gyoicsokat, amiket ügyesen megvarrogatott, menyétke farkából ecsetet kötözött és nekifogott

festetgni. Lefestette a kerekdőt, a lombok közé besütő napot, a sárga ösvényt, tisztások felett a kék eget. Lefestette a zsindeyes falucskát, a templomot, a falusi embereket. Száraz ágakból festőállványt tákolt, azt honya alá kapta, tanyát ütött a forrás mellett az erdő mélyén és a víz tükre felé hajolva, megfestette saját ábrázatját.

A Szeredára igyekvő vásárosok között nagy keletnek örvendett a sok kis csinos portéka. Országos vásárok előtt annyi pénzt szerzett a kis Józsa, hogy Mózi bácsi szégyentől és boldogságtól pirosan csavargatta ősz bajuszát. Egész havi erdőpásztorkodása nem hozott annyit a konyhára, mint a gyermek egy-két napi keresete.

A plebános is sokat hallott már a kis ezermesterről. Meg is lepte egyszer a csűrben, amint egy szép nagy feszületen dolgozott. Kőrifából volt a sudár kereszt kifaragva, de a plebános nagy meglepetésére nem a Megváltó függött rajta, hanem egy bánatosszemű, vonagló őz.

A pap zavartan nézte a munkájába merült fiúcskát, aki alig méltatta egy kurta dicsértessékre. Furcsa szorongás remegett szeme gyökerében, ahogy elnézte az egyszerű, harisnyás gyermeket, foltos zekéjében, homlokára hulló fekete hajával, hoszszupillájú szemével fehér orcájában.

Gondolatokba merülve kapta karjára pecsétetes reverendáját, hogy a sáros úton folt ne essék rajta s a forró déli napon hűmögve és verejtékét törülgetve kacsázott haza. Egyenesen az irodába ment és levelet írt unokaöccsének, Szemes Lászlónak Erdély fővárosába, aki íróember volt.

Szemes László éppen nagybátyjához készülődött Istenkenyerére néhány heti nyaralásra s így a levél kapóra jött neki. Nyomban vonatra ült s az utolsó postán felkészkedett egy szekeres ember mellé, aki kevés pénzért befúvarozta a faluba. Kalácsi Bal Balázs, a szekeres ember, jóakarattal méregette az urfit, akit már diákocskora óta ösmert. Szemes László azóta megemberesedett; haja imitt-amott már kopaszodott s Kalácsi Bal Balázs azzal vigasztalta, hogy okos fej nem tűr haját. Sovány, sápadt arcát mintha belső tűz emésztette volna s nagy barna szemében szilajon bujkált a lélek. Szemes László várandós fiatal író volt, „Rapsonné leánya” című tősgyökeres regényéről sokat írtak a kritikusok. Gyűlölte a mesterkelt városi életet, a sok elkorcsosodott embert, a tengernyi bünt és hazugságot, a sok, betűn élőködő fertálylelket. Valami gögös szerelemmel ragaszkodott népe ősi egyszerűségéhez. Ajkát gúnyos szigorúsággal biggyesztette, valahányszor hónapos szobájából kilépett az emeletes kalitkákkal szegett utcára, piaci lárma, hideg kövek és kaputos emberek közé. Most Kalácsi Bal Balázs mellett a bakon megenyhülten szívta magába a szekérderék széna illatát és a trágyázó lovak édes bűzét.

A kis Józsa pillantásra sem méltatta, amikor plebános bátyja vezetésével benyitott a csűrbe. Nagykesőre ráemelte árnyékos fekete szemét és a fiatalember nemes borzongást érzett a jómódú pillantásra. Keresetlen egyszerűséggel szedegette elő a széna alól a kis faszobrokat s a mogyoróvegyéből csavart vásznakot és Szemes László megilletődve nézelődött. „Ime a művészet a maga ősi tisztaságában — hajtogatta áhitatosan — az erdő, mező s a megtért ember testvéri hajtása. A romlatlan életről fakadó alkotások mennyire túlszárnyalják azt a penészes, könyves művészetet, mely a városok falai között tengődik!”

Józsa megmutatta neki a menyétke farkából mogyoróvegyéből kötött egyszerű ecsetet és a fanyelű kis bicskát, egyedüli szerszámaikat és az író szó nélkül keblére ölelte a kis fiúcskát.

Rövidesen magvas cikket írt az egyik napilapba:

„Ez a harisnyás székely gyermek — fejtegette szokott lelkes modorában — példa nélkül, eszközök nélkül, tanító nélkül, játszi könnyedséggel jutott el a művészet csúcsaira, ahová annyi gyökértelen városi tétozás soha el nem vergődik. Tolmács ez a gyermek, székely erdők-mezők vadmézzel fizetett tolmácsa. A barázdás fekete szántók, vadgalambos erdők és tulipános porták őseréje buggyan keze műveiben. A sarjadó tavaszi vetés ihleti nemes mesterségére s az áldott fekete barázdák barna kenyérral táplálják. A szakadozó fekete szántás, a kérődző barmok, a kérgeskezű, de aranyszívű ember termékeny, ősi egysége virágozik körülötte. A nagyképu Város vesse le saruit a Falu előtt, öltözzék egyszerű, daróc szőttesbe, hintsen hamut fejére, bűnvesztő hamut, ami a Kenyér-sütés misztériumában támad a kicsiny vályogkemencében.”

Elutazás előtt Szemes László gyöngéden megfogta a fiúcska kezét és így kérlelte:

„Gyere velem a városba Józsa, meglásd, ember lesz belőled!”

Józsa csendesen rázta a fejét és nagy, fekete szemek csodálkozva szegezték az íróra. Annyi szájalom sugárzott ki belőlük, hogy az író zavartan sötételte le tekintetét.

(A Székely Apokalipszisből.)

Szenczei László.

Az új intelligencia útja

I. Nép és intelligencia

1.

Másfél évtizednyi belső fejlődés, változás, alakulás után ma már leszögezhetjük, hogy az erdélyi magyarságnak csak két életképes társadalmi rétege van: az egyik a *dolgozó nép*, a másik az *intelligencia*. A társadalmi megosztottság többi sallangjáról, akarva, nem akarva, le kellett mondanunk. A terpeszkedő nagybirtokokat elseperte a földreform s a latifundiummal együttpusztult a nagybirtokos gentry-réteg jelentősége is. Az államvezetésből kirekesztettünk, bürokráciánk bukott vele. Így társadalmunk felső rétegsora a szabadfoglalkozásuak, a nevelők és a papok tulajdonképpeni „középosztály”-ára központosult, mely ezzel el is vesztette közép-jellegét, hogy „intelligencia”-ként felsőbb réteggé ötvöződjék — szemben az alsóbb néposztállyal, a dolgozók: földművesek, iparosok, kereskedők, munkások rétegével.

A fejlődés feltartóztathatatlan útja ez. A fölöslegessé vált társadalmi rétegek elsorvadnak, beolvadnak; a szükségesek jelentősége megnövekszik; s végeredményében *kétrétegűvé* egyszerűsödik erdélyi magyar társadalmunk.

2.

A kétrétegű társadalom a *szolidaritás* elvén épül. Az „értelem” osztálya a vezetés szolgálatában áll a „munka” osztálya mellé, hogy a szellemi és fizikai munkaeredmények összetevéséből az „értelem” és a „munka” szintézise adassék. *A vezetés tehát: a szolgálat és viszonzószolgálat gyakorlata.* Az értelmiség azért értelmiség, hogy magasabbrendűségét a vezetés ellátásában gyümölcsöztesse. Ez azonban távolról sem jelent fennebbvalóságot. A vezetés nem egymás fölé- és alárendeltséget, hanem mellérendelést jelent akkor, amikor a szellemi és a fizikai munka összevetéséről, két társadalmi réteg: az intelligencia és a „nép” együttműködő összedolgozásáról beszélünk.

3.

Azonban a megállapítás, hogy erdélyi magyar társadalmunk képlete mindinkább egyszerűsödik, még nem jelenti azt, hogy társadalmunk a változás előbb említett konzekvenciáival, az „értelem” és a „munka” szintézisében épülő társadalmi szolidaritás jelentőségével is tisztában lenne. Távolról sem. Intelligenciánk „középosztályos” allűrökkel terhelt. „Népünk” öntudata még éretlen sok szempontból. Viszont az is tény, hogy életátértékelésre (már pedig itt erre van szükség) csak egy új nemzedék, sőt csak az új nemzedékek sora képes.

II. Nemzedékek kötelessége

1.

Az erdélyi magyarságnak jól megfontolt, minden részletre kiterjedő *kultur- és gazdaságpolitikára* van szüksége: ez az első követelmény, amit népközösségünk érdekében felállíthatunk. A másik szorosan ebből következik: a kultur- és gazdaságpolitikának megfelelő és jól kipróbált *intézmények* szükségesek, hogy az elvekből gyakorlat, a szóból tett, a gondolatból eredmény szülessék.

A nemzedékek kötelessége is e két követelmény keretében adódik. Ugyanis a népvezetés lényege nem más, mint a kultur- és gazdaságpolitika s az ennek gyakorlattá váltása az intézményekben: kultur- és gazdaságpolitikában egybekapcsolni az irányító és az irányított néprétegeket: intelligenciát és „népet”, hogy intézmények (a művelődést és a gazdasági jólétet szolgáló intézmények) biztosítsák a népközösség primér szükségleteit.

2.

Ezek megfontolásával, s ha vizsgáló szemmel körültekintünk sorainkban, e „kötelesség” valóraváltását semmiképp sem találjuk meg. Pedig értelmiségünknek talán egyetlen feladata ez: beállani a népvezetés kultur- és gazdaságpolitikai munkájába. És mégis... maholnap kiöregedik egy nemzedék s öreggé válik a másik — anélkül, hogy a szükséges szintézis, a „nép” és az intelligencia termékeny, állandó és építőerejű együttműködése az ezt biztosító intézményekben (főleg szövetségekben) létrejött volna. Ma még csak az irányulás jelentkezik a kezdeményekben.

A késés magyarázatát két dologban látjuk:

1. a negyven- és ötvenévesek a „régidők” maradék nemzedékei s így — kevés kivétellel — társadalmi felfogásuk és hivatástudatuk nem egyezik (s talán nem is egyezhetik) a ma követelményeivel;

2. a harmincévesek viszont világosan látták és látják a célokat s az új körülmények megfontolásával kaptak bele a munkába, azonban törekvéseik szórvány-törekvések maradtak, mert szervezetlenül, szétszórtan fogtak hozzá a műveltség és a gazdaság építéséhez.

3.

A harmincéveseket, a háború utáni Erdélynek a vezetésbe már beállt első új nemzedékét kétségtelenül jellemzi a célok látása s ez szembe is állítja soraikat a megelőző nemzedékek frontjával. Megoldásokat azonban épp szervezetlenségük miatt nem adtak: egy-egy vidék problémaköre foglalja le érdeklődésüket s így nagyobb áttekintésre nem jut idejük, de energiaforrásuk sem. Munkavállaló példájuk azonban tanítóerejű. Főleg a legfrissebb nemzedék, a mi nemzedékünk, a húszévesek számára.

4.

A húszévesek kötelessége nyilvánvaló:

1. pontosan körülírni társadalmi szemléletüket, mely a nép és az intelligencia, erdélyi magyarságunk e két társadalmi rétegének sajátos viszonyából nő ki;

2. kidolgozni a kultur- és gazdaságpolitikában kifejeződő népvezetés pozitív programját; végül

3. szervezett erővel rákészülni a megelőző nemzedékekkel való együttműködésre, illetve a maga idején a megelőző nemzedékek leváltására.

Ez a célkitűzés a harmincévesek munkájából sarjad: azokat a részletmegoldásokat, amelyek egy-egy falu, falucsoport vagy vidékhez kötöttek és amazok munkája révén jöttek létre, felhasználni az egységes irányulás kezdeményéhez. A végső cél: szervezett formában kialakítani a népvezetés és a népvezetők frontját.

III. Értelmiség-nevelés

1.

Az elmondottak után az „értelmiség-nevelés” fogalmat a népnevelés megfelelőjeként használjuk értelmiségünkkel kapcsolatosan. Ugyanis meggyőződésünk, hogy a fenti célkitűzések, melyeknek komolyan és életbevágóan kell élniük minden húszévesben, csak akkor erősödnek céltudattá, ha következetes nevelés vagy önnevelés segíti az új intelligencia kiépülését. Nem másodlagos probléma ez. Fontosságban egyazon jelentőségű a népneveléssel. Közösségi életünk zavartalansága szempontjából ugyanis épen annyira lényeges intelligenciánk céltudatossága, mint az, hogy népünk öntudatához kétség ne férjen.

2.

Az értelmiség-nevelés alatt nem értünk mást, mint továbbvitelét annak a jelszónak, melyet a Hitel első számában leírtunk: *több műveltséget!* Az értelmiség-nevelés célja ugyanis nem más, minthogy gyakorlati útmutatást adjon a művelődési mozgalomba beállt nemzedékünknek: *köztudattá kell tennünk nemzedékünk célját, azt, hogy a szak- és más műveltség számunkra csak akkor lesz termékeny és értékes tulajdon, ha azt gyakorlati tudjuk tenni a népvezetés különböző hivatáságaiban.* Más szóval: a jogtudomány, a közgazdaságtan, a társadalomtudomány, az orvostudomány, a természettudományok, nyelvtudományok és a többi tudományágak nemzedékünk tömege számára elsősorban csak tudományos alapot jelenthetnek ahhoz a népvezetői munkához, melyet népjogvédelemnek, népgazdaságszervezésnek, nép-egészségügynek, népnevelésnek, stb. nevezünk. Az értelmiség-nevelés egyszerűen *a népvezető intelligencia* következetes kinevelésére vállalkozik.

3.

A Hitel munkába áll az értelmiség-nevelés érdekében. Azt akarjuk, hogy a kultur- és gazdaságpolitika elveit felállítva, a felkészülés útmutatásait elvégezzük. Terveinkben két probléma található: az egyik az erdélyi magyar kultúra és gazdaság állománykérdése, a másik az irányulás. Eddig még ki nem fejtett, fel nem mért, meg nem fontolt problémakörök ezek, melyeknek kielégítése sokáig már nem halasztható. A számbavevő statisztikai munkát meg kell kezdeni, hogy jól elgondolt reálpolitikai céltudatosság indíthasson kultur- és gazdaságpolitikai tevékenységet a számok és adatok birtokában. Ugyanis a munkaterületek ma már kitisztultak: a kulturpolitika keretében a tervek irodalom-, művészet-, tudomány- és neveléspolitikáról beszélnek s ugyancsak kitisztultak a gazdaságpolitikai elgondolások is. Az intézmények összefogásáról, tevékenységük racionalizálásáról sok szó esik. Csak munkához kell látni. S ezért a Hitel elkövetkező számaiban tervszerűleg szóba hozza a kérdést. Két összevont számban kulturpolitikai gondolatainkat foglaljuk össze, majd megkeressük terveink középeurópai kultúrgyökereit és végül a gazdasági lehetőségekre mutatunk rá. A Széchenyi emlegette „közértelmesség” és a „kiművelt emberfők” szüksége kötelezőnek erre s az a hit, hogy a célkitűzések talán hamarosan céltudattá izmosodhatnak, ha biztos következetességgel s lényegtelenséggel készülünk az új intelligencia útjára. *Venczel József.*

ÁLLÁSPONT

A Hítel második számában világnézeti cikkeink „Álláspont” című bevezetője leszögezte: „A bajok lelkiek és testiek, vagy ha jobban tetszik: gazdaságiak és szellemiek. A neveltségesség hátrát surolja ma már arról vitatkozni, melyik a gyökérbaj, mit kell előbb orvosolni. Hagyjuk ezt meg szalonszociológusok és műkedvelő történészek steril időtöltésének; a természetlen elviség nem fog varázsigt feltalálni, amelyik megszüntetheti a bajok circulus vitiosusának örvénylését. Mindenütt bele kell kapni bátran, férfiasan a kerékbe, ki ahol éri: az élet nem elmélet s csak a két kéz erejével lehet alakítani. De nehogy összetévesztjük ezt a cselekvésre való felszólítást a buta markosság dicséretével. Gondolkozni és cselekedni: egy legyen, — csak ez, amit kívánunk.”

Most a Hítel az értelmiség-nevelés munkájának megindításával kíván „belekapni a kerékbe”. Három megnyilatkozást, követelő és irányító véleményt sorakoztatunk egymás mellé — gazdasági, műveltségi és népegészségi probléma-világunk kérdéseiről. „A bajok lelkiek és testiek, vagy ha jobban tetszik: gazdaságiak és szellemiek.” De mindenkép az említett három kategóriába tartozók: vagy az életmegnyilvánulások társadalmi és gazdasági alapjaira vonatkoznak, vagy a népközösség lelki-szellemi szükségleteiből fakadnak, vagy a faj organikus valóságához kapcsolódnak a népegészségügy jegyében.

Most és a következő számokban a megoldásokat keressük.

Elhanyagolt feladatok

Kibontakozásban levő új erdélyi életünket úgy képzelem el, mint egy torzszülött gyermeket, kinek feje óriási nagy, de nem tud talpraállani, mert teste s a lábai teljesen satnyák, fejletlenek. Így a mi nagylendületű szellemi életünket sem tudja elhordozni gazdasági alapunk. Ifjúságunk sokféle törekvése és célkitűzése nagyszerű bizonyíték amellett, hogy szellemi életünk fejlett és lendületes, mégis soha semmit sem tudunk megvalósítani, mert gazdaságilag neveletlenek, szervezetlenek vagyunk, — És egyáltalán, a nagy szellemi fellendülés dacára, társadalmi és kultúrális téren gyors ütemben hanyatlunk, intézményeink napról-napra gyengülnek és fogynak.

Miért?

Nem azért, mintha nem volnának tehetségeink kultúránk fejlesztésére és nem is azért, mintha ifjúságunk nem volna eléggé öntudatos, hanem azon egyszerű okból kifolyólag, hogy kultúránk anyagi alap nélkül nem tud megmaradni, érvényesülni és fejlődni.

Érzéketlenség a gazdasági kérdések iránt

Nem tudni, mi okból: egész népünk, de különösképp intellektüel fiatalságunk mit sem érdeklődik és teljes érzéketlenséget mutat a gazdasági kérdések iránt. Ma különösképp az ifjúsági munkának nincsen semmi kapcsolata a praktikus élettel. Erkölcsi nevelés, történelmi és irodalmi ismeretek azok a kedvenc témák, amelyekben a magyar főiskolás ifjúság kiéli magát és nagyon megelégedett, hogy sok feladatot intéz és nagyon hasznos ismereteket táplál a lelkében. Ténylegesen mindezek nagyon fontos kérdések, hiszen elvitathatatlan, hogy ismernünk kell népünk történetét a jelen helyes megítéléséhez, szükséges az irodalmi műveltség és az erkölcsi szilárd nevelés is, azonban ezek mellett nem szabadna az ifjúságnak teljesen műveletlenül maradnia a gazdasági kérdések terén sem. Mert egyszer már be kell látnunk, hogy azért vagyunk tehetetlenek és műveletlenek, mert gazdaságilag szervezetlenek és felkészületlenek vagyunk.

A szakképzettség hiánya

Nem akarom kritizálni mostani vezetőinket, mert a tények úgyis elég világosan beszélnek helyettük. Ifjúságunkat kell szigorubb kritika alá állítani. Mert alig van fiatal erőnk, akiben az érdeklődés mellett megvolna az a gazdasági szakképzettség, amely okvetlenül szükséges pl. egy szövetkezet vezetésének ellátásához. Jelenleg nincsenek munkásaink, akik vállalhatnák, képzettségük biztosítéka mellett, gazdasági megszerve-

zésünk feladatait. Épen ezért az ifjúságnak le kell szállania arról a képzelt magaslatról, ahonnan elméletben olyan gyönyörűen intézi ügyeit. Az ifjúságnak meg kell teremtenie a kapcsolatot a reális élettel — ép a gazdasági kérdések felkarolása által.

Igaz: nem mindenki foglalkozhatik behatóbban gazdasági kérdésekkel, mert ehhez elsősorban megfelelő szakismertetek szükségesek, de badarság is volna ezáltal többi sokszínű feladatunkat és kötelességünket gazdátlanul hagyni. Nem gazdasági egyoldalúságot követelünk, mert ez ép oly veszedelmet jelentene, mint a mostani túlhajtott szellemi egyoldalúságunk. Azt szeretnénk, ha a ráhivatottak tennék elsőrangú kötelességüké a gondolatot. Így, véleményünk szerint, *az új jogász-nemzedékre, valamint kereskedelmi és gazdasági akadémiát végzett fiataljainkra hárul a feladat, hogy vállalják népünk gazdasági megszervezését és ezáltal saját megélhetésük biztosítását.*

Gazdasági műveltséget!

Falu-tanulmányozás szociológiai ismeretek nélkül felületes, dilettáns munka; *gazdasági szervezkedésünk irányában tett kísérleteink alapos közgazdaságtani és pozitív jogi ismeretek nélkül erőtlen próbálkozások.* Ez, amit önképző munkába állt nemzedékünk figyelmébe ajánlunk, a rákészülés fontosságát hangsúlyozva. Ugyanis azt a jelenséget, hogy mindedig az új jogász-nemzedék, valamint kereskedelmi és gazdasági akadémiát végzett fiataljaink még nem léptek be a régen megkezdett építő munkába, azt azzal tudjuk megmagyarázni, hogy az erkölcsi, irodalmi és történelmi nevelésünk és önképzésünk mellett gazdasági kérdéseink, valamint a társadalmi kérdések a háttérbe szorultak.

Maga az élet mutatott rá, hogy egyoldalúsága miatt ferde ifjúsági munkánk. A szólamok mellett meg kell találnunk a kapcsolatot a reális élettel is: *szerezzünk minél szélesebbkörű gazdasági műveltséget és gyakorlati életkészséget.*

Baczó Gábor.

Több műveltséget!

Az erdélyi magyarság problémái közül kétségtelenül a *műveltség* kérdése a legközvetlenebb. Az eugénika a jószándék mellett szervezetet és műszereket kíván, a gazdaságszervezés pedig még ennél is nehezebb. A műveltségközlés, legyen az főiskolás önképzés vagy népművelés, ezzel szemben megelégszik a jószándékkal, meg a képességekkel s minden körülményeskedés nélkül nagy eredményeket tud felmutatni. Csak ki kell használnunk a lehetőségeket, amelyeket társadalmi egyesületeink s meglévő sajtóorgánumaink nyújtanak, csak be kell állnunk a munka vonalába a szó és a betű közvetítő erejével: valósággá kell tennünk azt, amit tulajdonképpen a „több műveltség” jelent: *felfokozzuk ismereteinket, hogy bőségesen tudjuk szolgálni a nemzeti művelődés előbbrevitelét* munkahelyeinken, melyeket a népvezetés városban és falun, iskolában és iskolán kívül, hivatásos vagy műkedvelő nevelőknek egyaránt nyújt.

Nemzedékünk számára a „több műveltség” hangoztatása felkészülést jelent: nem öncélú műveltségszerzést (bár ennek is van célja), hanem céltudatos erőösszpontosítást az ön- és népművelés érdekében. Az a gondolatunk, hogy *a mi népünk intelligenciája nem maradhat le színvonalban és belső értékben a többség értelmisége mellett.* A művelődési körülmények egyek és ugyanazok: az egyetemek, iskolák kapui számunkra is nyílnak; könyvek, folyóiratok, heti- és napilapok számunkra is jelennek meg; előadások, konferenciák, ankétok számunkra is rendeztetnek. Legfeljebb csak az lehet a különbség, hogy a mi portánkon kevesebben jutnak hozzá a lehetőségekhez. Ez azonban csak a mennyiségi és nem a minőségi csökkenésnek a magyarázata.

Új intelligenciánk egyrészenek azonban e tételen túl pályakérdést is jelent az, hogy műveltsége és rákészültsége alkalmassá teszi-e a népnevelés és népművelés ellátására. Iskolai és iskolán kívüli népnevelés és népművelés: reformra és megvalósításra váró létkérdéseink e két legjellegzetesebbje itt a probléma. Az új intelligencia nevelőrege hivatott a megoldásra: önértékének és műveltségi felkészültségének biztos tudatában kell végbevinnie az erdélyi magyar iskolai és iskolán kívüli nevelés reformját, sokhelyt pedig a megteremtését. Ez a cél, melynek céltudatossággá érlelése a mi nemzedékünk feladata. *Több műveltséget akarunk, hogy általunk műveltségben gyarapodjék az erdélyi magyar lélek.*

Molnár Albert.

A nép orvosa: az egészségesek nevelője

Az orvos sokáig azt hitte, hogy szorgalmas kutatással sikerülni fog az összes betegségek okait felfedeznie s az okok ismerete után a betegségeket az emberi életből kiküszöbölnie. A kutatás során azonban rájött arra, hogy a betegségek okai nem csupán mikroszkópikus lények, hanem a társadalmi állapot, vagyoni helyzet, öröklött diszpozíció is nagy szerepet játszanak a kérdésben. Megismerte a betegségek keletkezésének finomabb mechanizmusát s azokat a nagyon finom reakciókat, melyeket a kór-ok a szervezetben kivált. Végül rájött arra, hogy a *betegség* elkerülhető valami s ekkor fogamzott meg benne az új hivatási gondolat: az orvos legyen a betegek gyógyítója mellett az egészségesek nevelője.

Az orvost ehhez az új hithez nemcsak tudománya segítette. Társadalmi kérdések is érlelték. Az orvosi tevékenység tárgya ugyanis nem mindig az egyén. Az orvosnak sokszor mélyen bele kell nyulnia társadalmi problémákba, hogy betegének a gyógyulás igazi lehetőségeit biztosíthassa. Sajnálattal kell azonban megállapítanunk, hogy orvosaink nem mindig néztek és néznek bele betegüknek a sorsába s bennük legtöbbször csak kórházi esetet látnak. Az anyagelvű szemlélet következménye s hibája ez, amely éppen — mert az életet csak egy oldalról nézi — az orvost kritikálanságra szoktatja. Az orvos elveszti a helyes tájékozódás ösztönét s tudását káros eszmék szolgálataiba állítja. Szemléletünk ezt a folyamatot különösképp az abortus-kérdésben, ahol orvosok, a gyógyítás papjai, indítják meg a kóros folyamatot, amely talán népük pusztulásához vezethet. Ez a materialista szemlélet vezetett a mai erkölcsi nihilizmusig s ahhoz a paradox jelenséghez, hogy bár van modern orvostudomány, sőt az orvosi pályán túltermelés, a betegek száma mégsem fogy, hanem napról-napra, ijesztő mértékben szaporodik.

Erkölcsei újjászületés

A dolgok a régi rend szerint nem mehetnek tovább s ma tényleg Európában mindenütt az erkölcsi megújodást hirdetik. Az új egészségügyi szervezetek is erre a reformált társadalomra kívánnak épülni s mi is, ha Erdélyben erős, új magyarságot akarunk, az erkölcsi újjászületés zászlója alá kell állanunk. Mert az élet nem teketóriázik. Lehet, hogy nem minden degenerált emberre csap le a kiválogatódás törvényeinek pusztító haragja: egy emberi élet kibújhat a büntető csapás alól, nemzedékek azonban nem, degenerált családok sem, degenerált fajta még kevésbé.

A modern egészségügy erkölcsi szükségéből született, az államférfiaknak abból a törekvéséből, hogy népük még egészséges orgánizmusát a hanyatlástól megvédjék. Az európai kultúra delelőjét elérte s lassan csúszik le a fejlődés-görbén. A szaporodási arányszám visszaesése a faji energiák megtorpanását bizonyítja, a helyes életösztön vesztét, a meghasonlott erkölcsöket. Tehát új feladatok szükségesek s az új feladatokhoz új eszmék, új irányulások. A mai egészségvédelem alkalmazkodik is e szükséghez s mind elgondolásban, mind szervezetben lényegesen különbözik a háború előtől. A háború előtti társadalom ugyanis még bízott a természetes kiválogatódásban, a háború azonban nem Malthus törvényét, hanem ennek épp az ellenkezőjét bizonyította be. S ez a háborus lecke megtanította az államférfiakat arra, hogy a kiválogatódás törvénye a társadalomban nem a gyenge és erős egyének, hanem gyenge és erős népek között tesz különbséget. — Aztán köztudattá vált az is, hogy a népek egészségügyében nemcsak fizikai ártalmak, hanem fokozott mértékben a lelkiek is szerepet játszanak, sőt ezek a jelentősebbek,

A modern egészségvédelem tárgya: a család

A modern egészségvédelem — minden más felfogással szemben — leszögezi, hogy

a család a legfontosabb életnyilvánulások forrása, ahonnan az egészséges vagy megromlott életösztön fakad, s hogy

a család-kérdésben az anya problémája a legsúlyosabb. Épen ezért a modern egészségvédelem a családot, de mindenekelőtt az anyát veszi különös gondozásba s mozgalmat indít a családvédelem érdekében, amelynek keretében u. n. „*családvédő-nők*” látják el a népegészségügy legfontosabb munkakörét.

A mi társadalmunkban a „*családvédő-nő*” hivatása még teljesen ismeretlen, épen ezért ismertem annak az alapítólevélnek tartalmát, amellyel 1919-ben *Moldován I.* orvosprofesszor, mint a Consiliul Dirigent tagja, Romániában a „*családvédő-nők*”, románul „*Surori de Ocrotire*” szervezetét megalakította.

Az erdélyi román nép el volt hanyagolva, — állapítja meg az alapítólevél, — nélkülözve az útbaigazításokat, az ismereteket, melyeknek segítségével a fizikai és szociális környezet káros hatásaival harcba kelhetett volna. Betegségek tizedelték, melyeknek megelőzésére senki sem gondolt. A román társadalom, az iskolák és az egyházak erőfeszítései bármennyire is nagyok voltak, nem tudtak eleget tenni minden kötelezettségnek. Akkor azonban,

amikor román kormány kezébe került Erdély, a Resortul Ocrotirilor Sociale megértette, hogy mindennapi kötelességein túl *rendszeres megelőző munkát* végezzen s a nép öntudatos munkáját az egészség megóvásához és gyarapításához megnyerje. Különleges gondjai között szerepelt az anya- és csecsemővédelem, mert a program szerint a család a nemzet magja, nem az egyén — s az a helyes, hogy a nemzetre a családban és a család által is lehessen hatni — neveléssel, meggyőző erővel, — nemcsak renddel s kényszerített intézkedésekkel. Az egészségügyi szervezetnek tehát szüksége volt oly segédzservre, amely nemcsak megfelelő műveltséggel, de lelki rátermettséggel is bírjon, hogy a család bizalmát megnyerhesse, az anyának útását adhasson, a gyermek fejlődését szemmel kísérhesse, a beteg kezelésére tanáccsal szolgálhasson, fertőző és szociális betegségeket felkutathasson, a család többi tagjainak megfertőzését megakadályozhassa, a tisztaság és a racionális táplálkozás elveit propagálhassa s mindannyiszor orvosi beavatkozást sürgesse, valahányszor azt szükségesnek látja. — Elsősorban tehát nevelő munkáról volt szó s erre a szerepre a legalkalmasabbnak a nő mutatkozott, az anyáknak és a szenvedőknek egy testvére. Így született meg a védőnők szervezete.

Nem divat, hanem egyetlen lehetőség

Valaki mondhatná: egy divattal több; annyi más után, most egészségvédő divat. S e kijelentésnek talán igaza lehetne a felületes szemlélő számára, ki nem látja, hogy abban a kulturális programban, melynek megalkotására a mi ifjúságunk elkötelezte magát, ez az egyetlen lehetőség, mely egészségügyünknek európai színvonalon való maradását biztosítani tudja. Ifjúságunknak fel kell ismernie e mozgalom nagy jelentőségét népi szempontból s melléje kell állnia. Be kell látnia azt, hogy eddigi egyoldalú állásfoglalása, mely csupán szaktanulmányokra szorított, nem vérteti fel az élet igazi fegyvereivel. Ma sokkal lényegesebb, mint bármikor, hogy ifjúságunk szervezeti és népközüsségi kérdésekkel is foglalkozzék. Annál is inkább, mert a családvédelem problémája nálunk is jelentkezik már. Egyelőre vallásos mozgalmak kérdéseként. A múlt évben alakult egy iskola egyházközségi nővéreknek s a reformátusoknál gyülekezeti diakonisszák alkotnak hasonló szervezetet. Csak a nevek különböznek, a szándék mindannyinál ugyanaz. Lám, a magyar társadalom élvonalában, ahol mi oly nagy hanggal követelünk helyet magunknak, a problémákat már készen felállítva ott találjuk. Épen ezért, ha a mi nemzedékünk meg akar felelni annak a hivatásnak, melyre rendeltetett, félre kell tennie eddigi nemtörődömségét s komolyan problémái után kell néznie. Mert nem a vezér s nem is a reformgondolatok hiánya miatt nem tudunk mi a tespedésből felszabadulni, hanem mert még mindig nem elég nagy az elhatározásunk, hogy saját lábunkra álljunk. A felelősséget szeretjük mindig másra hárítani, szeretjük a nyugalmát, kényelmet. Eszmék után elindulni, bizonytalan jövőért valamit is áldozni, nem a mi szokásunk. De most inkább, mint valaha, a mi kezünkben van a megoldás lehetősége. Mi, a fiatalok, ha kimondjuk, hogy népünk iránti kötelességünknek tartjuk, hogy orvosi praxisunkat falun kezdjük s tudásunkat a népegészségügy szolgálatába állítsuk, nemzedékünk leglényegesebb feladatát lendítettük a megoldás felé. *Henter Kálmán.*

Román egyházművészeti kiállítás

A Profeta-testvérek, Jenő és Jeremiás kiállítása a román egyházművészet megújodási folyamatának érdekes tükörképét nyújtja. E megújulás (legkiválóbb harcosai: Stoescu, Tonita Brăescu, Olga Grecianu, kiteljesítője a városunkbeli Demian Tassy) szükségszerű célja a modern festőiség segítségével önteni életet a bizánci-ortodox templomfestés emelkedettségébe.

A Profeta-testvérek munkássága a fenti mozgalom filogeneziseként három, egymástól megkülönböztethető fejlődési fokot mutat.

Szentképeiknek majdnem fele (5, 6, 7, 8, 13, 15. sz.) a régi klasszikusnak nevezhető stílus követése. A szolgai utánzásban nincs megállás és súlyedésüknek mélypontját jelzi a 8. számú ikon: durva másolata a görög királyi család tulajdonában levő szent Athanázius-képnek. Nem szabadna pedig megengedniök maguknak hasonló szabadosságot. Már ezeken az ikonokon is fel-fel villannak gazdag ígéretet jelentő részletek (az 5. sz. női feje vagy a 13. sz. erőteljes parasztfiúcskára emlékeztető Jézuskája).

Keresésük innen két irányba ágazik. Egyfelől a bizánci stílus százszázalékos ornamentikáját iparkodnak festői valósággá alakítani. Két ikonjuk (21. és 26.) finom színhatásával igen előnyösen jelzi újukat. Másfelől egészséges materializmus uralkodik el munkáikon. A már említett gyermek Jézusuk mellett különösen szép Szent János-képük (11. sz.). Az elkövetkező fejlődést jelzi lelkes modernségében férfiszentjük (29. sz.) feje.

A harmadik, hihetőleg nem utolsó fokozat, jöllehet ezen érzik Demian iskolájának ereje legteljesebben, szólaltatja meg az első önálló és egyéni hangokat. Szubjektívek talán túlságosan is, a Demian elvontsága több s templomibb. Csak hasznukra válnék, ha a másik végletet: Maria Pană Buescu szárnyalását megismernék.

V. Z. E.

Minden út a Nyugattól vezet ki. A nyugatosok jelentik a legújabb magyar irodalom első nemzedékét és a Nyugat jelenti a másodikat is. Csak az útirány változott. Gyűjtőhelyből kibocsátó lett, s akik az „új írókat” képviselik, voltaképp már a Nyugaton belül sem nyugatosok. Messzebb van tőlük, mint Ady-éktól az Akadémia. A gyerek kegyeletesen megtagadta a szülőt, a szülő azonban nem tagadta meg a gyermeket: körülbelül ez a viszony az első és a második nemzedék között. Talán a fiatal nyugatosok a legkevésbé nyugatosok. Marad eredményül az összetartó szó, ami voltaképp már jelkép és talán csak jelkép. A második nemzedék fokként levált az elsőről. Tüneteknek a jellemző rokon vonások, megsápadnak a titkos anyajegyek. S a Nyugat második nemzedéke új tanyát vert a régi helyen.

Kodolányi János tartja még legerősebben a rokonságot.

A magyar regényíró naturalista vérmérséklet. Talán ez az oka nálunk a naturalizmus szívós rémuralmának is. Nálunk már a leplező franciák előtt naturalisták a regényírók, néhány ártatlan mesélő kivételével. Naturalista az uralkodó párt és naturalista az ellenzék. Naturalista a hagyományörző és naturalista, a forradalmár. Elvéhnednek és megújulnak a naturalizmus jegyében. Elvetik, de álarcosan mégis visszafogadják. Nem nagyon érzik a dolgok metafizikáját, sőt metafizikusaink is burkolt naturalisták. Így van ez Kodolányival is. Alaptermészete a naturalistáé. Móricz Zsigmond mellett és árnyékában kezd neki és kissé elkésett pesszimizmusával sietve fölfedezi, hogy a magyar élet fekete és reménytelen. Amiben igaza is van: a magyar élet fekete és reménytelen, ha az ő szemével nézik. De az is igaz, hogy más is van benne, — ami legalább ugyanakkora mértékben igaz. Móricz megírja hét krajcár csöppet sem üdítő történetét. Kodolányi bevezet egy túladunai falu babonás sötétségébe. Ugyanaz a negatív világkép a két indulásban. Kodolányi azonban sötétebb, reménytelenebb kedély. Fekete szemüveget tesz fel, hogy jobban lásson. Apró és kegyetlen veleszületett sértődöttségek bántják. Ősi sértődöttségek ezek. Az a szabadulás tőlük, hogy szabad folyást enged nekik. Így aztán a kép mégjobban elsötétül. A természetes naturalista szempont helyébe a végzetes jön. Mindjobban sűrítődik, túlemelkedik az egyszerű, mondhatni adatokkal indokolható naturalista szempontokon és közlésmódon. Misztikus, lényegbevágó lelki rétegekből érkezik s az író voltaképp már ebben a pillanatban túl van az előd naturalizmusán.

A köldökszinór túlfeszül és elszakad.

Misztikus naturalizmus: ez már Kodolányi egyéni útja. Elemi és mélyen gyökerező ösztönök kerülnek szabadjára s Kodolányi világa ennek a belső alvilágnak lesz könyörtelen és menthetetlen képe. Az eleve-elrendeltetés kegyetlen költészetének lehetne nevezni ezt a „misztikus” naturalizmust. Túl van ez az emberi értelmén, tisztára rejtélyes sejtésekre szorítkozik és Kodolányi kálvinista belső életében körülbelül azt a fölfoghatatlan és földöntúli erőt képviseli, mint egy katolikuséban a misztika. Mindenesetre kegyetlen és rideg költészet, s nálunk senkit sem vett le annyira a lábáról, mint Kodolányit. Annyira, hogy szinte valamennyi sorát be lehetne illeszteni — akár egyetlen belső környezetet, akár alkotó ösztönt értve alatta — a predestináció sodrásába. Epp ezért hajlanak el észrevehető finomsággal Kodolányi alakjai és velük együtt történetei naturalista elődeiktől. Ami azoknál az élet kényszerűsége, ahonnan ezer és ezer út vezet a megoldáson túl is kifelé szabadabb tájakra, — az nála szigorú és hajthatatlan parancs. Így van és nem lehet másként, egyszerűen: nincs menekvés! Ez Kodolányi morálja és mottója.

A legzordabb naturalista is mosolyog, rajta még derűt sem látni sohasem, legfőljebb hetyke akasztófahumort. Előre megvonja és meghatározza munkássága határait. Műve belülről zárt és minden percben kész. Nála csak kétfajta megoldás létezik: testi pusztulás vagy erkölcsi semmi. Hősei ezért mindig hajszányira ugyanazt cselekszik és egyforma lépésekkel haladnak sötét, viaszgatalan és rájuk kényszerített útukon. Rettenetes hatalom ítélte el őket megjelenésük percében s ők úgy hordozzák ezt az ítéletet, mint Ibsen hősei a vérbajt. A felső, leigázhatatlanul földöntúli hatalom belenyúlt és ahogy ujjmutatását követik akaratauk ellenére vagy borzalmas belenyugvással, — az Kodolányi minden írásának a meseje. A mese maga már nem mond semmit. Minden lényegest elmondtak már az első sor előtt. A többi egyszerű szemléltetés. Mérhetetlen súlyú földöntúli gépezetek bocsájtkoznak robajjal, dübörgéssel, kattogással munkába.

De mindez már messze van az elődtől s Kodolányi elsőnek lép el mellőle és mellőlük. Ez a misztikus dübörgés már az első hang a Nyugat második nemzedékének alakulásában.

Thurzó Gábor.

A z e r d é l y i n é m e t — m a g y a r e g y ü t t m ű k ö d é s l e h e t ő s é g e i r ő l

Az utóbbi évek az egész világ németiségében új közösségi érzést keltettek életre, olyan közösségi érzést, amely számára a nemzeti tudat többé nem pusztán hatalmi igényt és anyagi létfenntartási ösztönt jelent, hanem a nép őseredetileg adott és történetivé vált sajátosságának figyelembevételét, hadüzenetet a nivelláló, gerinctelen nemzetköziség törekvései ellen. Ehhez az új öntudathoz kapcsolódik a hit, hogy épen a sajátának, a nemzetinek ez az erős hangsúlyozása a különböző népcsoportok kölcsönös közeledésére sokkal biztosabb alapot jelent, mint a liberális nemzetköziség, amely a hazug testvériség álarca mögött az áthidalhatatlan ellentéteket csak még veszélyesebbé és elválasztóbbakká növeli. Ennek megfelelően az idegen néphez való közeledés problémája nekünk, szászoknak is, új megvilágításban jelentkezik.

A hasonló sors kezdettől fogva titkos lelki hidakat vert a németiség és a magyarság között. Mindkét nép csak lassanként jutott el a szabadon kóborló csoportok életétől a megtelepüléshez és a rendezett, alkotó munkához. Még mindig lelkükben hordják azt az ellentmondást, mely a fiatalosan tájtétközös barbár rablás- és kóborlásvágy és a népi sajátosságnak a körülhatárolt térben való biztos kialakítására irányuló törekvés között van. Ebből az ellentmondásból származik mindkét népnél az a hősi pesszimizmus, amely mélyen a néplélekben szunnyad és amely a történelemben többszörösen mint áldozatrakész, életérzést fokozó odaadás nyilatkozott meg.

Természetesen sok különbséget is lehetne felsorolni. De vajjon sajnálnunk kell-e ezt? Hiszem, hogy épen a leplezetlen, eleven ellentétes feszültségből kell létrejönnie a két népcsoport pozitív kölcsönös kapcsolatának. A népi sajátosság határainak megfontolása nyitja meg a szemet az idegen sajátosság szükségképeni határainak elismerésére; határok, melyeknek nem szétválasztaniok, hanem csupán a kulturális együttműködés lehetőségeit kell meghatározniok, hogy megóvjának a hazug testvériség mámorától.

A két, Erdélyben élő, magábanálló nemzetrésze további, még szorosabb sorsközösség következik azokból a népiséget állandóan fenyegető veszélyekből, melyek a sorokat, különösen ma, ismét összezárkózásra kényszerítik. Így teremtődött meg az az egyéni sajátosságú sorskeret, mely mindenünkben gazdag, nevükön nem nevezhető érzelmeket kelt ebben a névben: „Erdély”.

Az együttműködéshez szükséges jóakarát mindkét oldalon megvan, csak hogy ezt még mindkét oldalon sokféle, részben külső, részben belső beállítás zavarja.

A szászoknak gyakran vetik szemükre: nacionalista önzök, pán-német elbizakodottságukban nincs meg bennük a jóakarát, hogy az idegen népet tiszteljék és magukat vele becsületesen megértessék. Mégis figyelembeveendő, hogy, mint kis népsziget idegen nyelvtenger közepén, a szászokat fenyegeti leginkább a pusztulás és ezért legelső nemzeti kötelességnek számít az örökölt javakat a legvégső erőmegfeszítéssel, sőt fősvényen összetartani és megőrizni. Közben gyakran úgy tűnik fel, mintha nem jutna idő az idegent fogadni és vendégszeretettel látni szívesen. De az irányadó szellemek állandóan munkálkodnak, hogy a kulturális öntudatot megóvják az egyoldalú korlátoltságtól és hogy az idegen néptársnak jóakarátulag kezet nyújtsanak. Bár az ilyen törekvéseknek gyakran ellenállással kell megküzdeniök, mégis kölcsönös kötelesség a már elért eredmény jóakarátú elismerése. — Mi, szászok, sajnáljuk azonban, hogy a magyarságban a közvéleményt erősen befolyásolni látszik azoknak a hazug, méltatlan támadásoknak a hadjárata, amelynek ma az új német nemzeti öntudat eszméi és törekvései mindenütt ki vannak téve. Ennélfogva követelhetjük, amit magunk is legjobb igyekezetünk szerint követni akarunk, hogy egyszer magunk kopogtassunk a szomszédnál és előítéletnélküli elébbemenéssel a jövő együttműködés lehetőségét megtapasztalhassuk, hogy, a saját népet megillető teljes hűség mellett, Erdélyben közös kulturális és természeti otthonra találjunk.

Wolf von Aichelburg.

Két fiatal magyar író

A versírás mesterség. Keszi Imre versei. (Apollo kiadás). Némi igazságtalansággal, — de jellemzően — adhatnók a kötetnek ezt a címet is: Változatok modern költők hangjaira. Egyes darabjaiban, mintha szántszándékkal választana speciális témát, adott témát öltöztetni parafrázisba; „Wekerletelepi lakos”: változatok József Attilára avagy Kassák Lajosra, — „Sztóikus”: Szabó Lőrinc, — „Parázmondóka”, „Mátrai László”: Gulyás Pálra, — „Dudoló”: Erdélyire; — ezeknél is gyakrabban Illyés dallamaira készíti változatait. Legtöbb versében azonban mindegyikből ott lappang egy-egy íz, villanat, fordulat; Fodor nyelvi zsufoltsága is izgatja, Sárközi spirituális elomlása meg lágságait rendeli elő. Ha szándékolt is ez a stilmimikri, akkor sem meggyőző; Babits színváltásai megett valóban sokszínű, tág és nagyarányú életműve állandóan készenlétben áll, — de Keszi fedezetei, sajnos, nem szuggesztívek. Egyénisége meg meri azért saját lépéseit is tenni. Egy-két vers jelzi csak bátortalanul ezeket az egyéniség-merő lépéseket. Rá lehet bizonyítani, amikor elégtelen-vidám arccal mutat fel formai eredményeket, hogy csak raffinált módon élesztgetni szeretne egy lírai-közéleti képsorozatot, mellyel a költők úton-útfélen igazolni próbálják okkal vagy oktalanul keletkezett hangulataikat. A hangulatokat nem megjátszani kell. Pedig Keszi ehhez ért, — az „Istenes” a világ- és élet-derűs könyvedkedés hangnemének például oly perfekt kipróbálása, hogy már csaknem megteveszt.

Mi hát a szerves hiba?

Mint földszamlánál egy tábla zöld hegyoldal az alatta fekvő falura: úgy csúszik rá a Keszi-versre egy szigetelő réteg. Nincs többé ez a réteg eredeti helyén sem, a hegyoldalon, színei megváltoznak, meghervadnak s új helyén is idegen; néhol-néhol átüt vékony rétegén az eredeti település ki-kiálló csúcsa, tető, torony, — de alatta megszűnik az élet, legalább egy időre meg, amíg a nivódifferencia ki nem egyenlítődik, egymásba nem omlanak végleg s el nem keverednek új minőséggé a különböző összetételű talajfelelések. Ez az utolsó folyamat hiányzik még Keszinél: a két tájjelleg disszociója új tájjelleg. Hogy megtörténik-e, hamar következik be vagy később: erre nézve nem lehet előttünkfekvő kötetéből feleletet kiolvasni. *Erdős Jenő.*

Darvas József: Vizkeresztől Szilveszterig. (Kéve. 1934) Az alföldi tanyák testi lelki nyomorúsága tárul fel ebben a könyvben. A ragadós sárban térdig bicakló béreslélek küzd a gazdák önzésével, a társadalom gyermekkorából visszamaradt intézményekkel, a törvény sötét részrehajlásával és az elburjánzott babonákkal. Ki hinné, hogy a neonacionalizmus fénykorában ennyi dantei szenvedés fortyogjon a társadalmi rend bugyoraiban? Becsüljük Darvas Józsefet, mert a társadalmi felszín alatt nem a divatozó ösleket látja, hanem a sok reménytelenül emberi és magyar szenvedést.

Mennyire kar, hogy művészete nem áll annak a szenvedő valóságnak a magaslatán, amit érzékeltetni akar! Talán fiatal-sága menti, hogy nincs benne elég mélység és művészi megelevenítő erő. Ez a regény inkább megrázó emberi dokumentumok kissé poros irattára, mint művészetben felajzott élet. Ne gondolja az író,

hogy az erkölcsi vagy társadalmi téma lelkiismereti hangsúlya mentesíti a feltétlen művészi teljesítmény alól.

Darvas alakjai láthatatlan emberek, akiknek csak nyomtatáson keresztül megszűrt szavait halljuk, de nem érezzük kijátszhatatlan egyéniségüket. A sok elmelkedésnek és mendemondának nincsen szerves, művészi egysége.

Egy nagy francia író, aki szokatlanul mélyen markolt az emberi sorsba, találoan jegyezte meg nemrégiben, hogy a művészet lélektani mélység nélkül csak fényképek halmazállapota. Ha van magyar szenvedés, olyan mélyen, olyan művészi hitellel és elevenséggel kell megragadni, hogy magyarsága a legmélyebb emberség legyen és embersége a legmélyebb magyarság. *Szenczei László.*

Szentmártoni Kálmán: János Zsigmond erdélyi fejedelem élet- és jellemrajza (1934.)

A történelem életrajzok alakjában vonult be újabban a világirodalomba. Ezek rendszerint egykorú történelmi forrásokra támaszkodnak s így érthető módon itt-ott hézagok maradnának, ha az író fantáziájával be nem avatkoznék. Ilyen fajtájú munkák nálunk is meg-megjelennek, de az előbbiekkal ellentétben, közelebb állnak a szorosabb értelemben vett történelemtudományhoz, mint az irodalomhoz s ezért olvasóik száma sokkal kisebb.

A legutóbb kiadott magyar történelmi életrajzok mindig vitatkozásra adtak alkalmat, mert írójuk akarva, nem akarva, felekezeti szempontból nézett és ítélte meg bizonyos jelenségeket. Szentmártoni könyve folytatja ezt a tradíciót. A mélyen felekezeti meggyőződésű író „a világosság és sötétség harcát” látja a XVI-ik században. Az unitárius vallásnál megállapodott János Zsigmondot igyekszik minden testi lelki jótulajdonsággal felruházni és aggódva figyeli a forrásokat, vajjon alacsony, vagy magas homlokúnak mondják-e pártfogoltját? Hogy a fejedelem alakjához a szennynek árnyéka se tapadjon, az író az összes kedvezőtlenül nyilatkozó forrásokat elítéli és csak a kedvezők után indulva, mindössze annyit enged meg, hogy János Zsigmond néhanéha talán „élvezte a tavasz gondatlan örömeit.” Bárhogy is álljon a dolog, a könyv elolvasása után az a benyomásunk, hogy multunknak ezt a szereplőjét túlzottan tetszetős színekkel festették meg.

A könyv legnagyobb része egyébként a kor jellemzésével és János Zsigmond politikai ténykedésével foglalkozik, bő forráshasználatra épül, aprólékos és lelkiismeretes s így bizonyosan hasznára fog válni az erdélyi történelem kutatóinak. *Cselényi Béla.*

HITEL

FÉLHAVI SZEMLE CLUJ, BRATIANU 51.

Főmunkatársak: Böződi György, Cselényi Béla, Flórián Tibor, Heszke Béla, Juhász István, Kárász József, Kiss Jenő, Koós-Kovács István, Makkai László, I. Nagy Géza, Szabó Lajos, Szenczei László, Tóth Zoltán, Venczel József és Vigh Károly.

Felelős szerkesztő és kiadó: Koós-Kovács István.

Szerkesztőségi titkár: Makkai Ernő.
Minden cikkért írója felel.

A lap elfogadása előfizetésre kötelez.
Egyes szám ára 5 lej, előfizetési díj 1935. júniusig 60 lej.

Schöpflin Aladár: Ady Endre

(Nyugat 1934)

Adyt még nem helyezte esztétikus ennyire az értelem hideg mérlegére. Van valami nemes hangsúly minden olyan igyekezetben, mely a szenvedélyt felkorbácsoló tárgyakat a szellem mértékével méri fel. Ez az intellektuális mérték nemhogy elszűrkitené a témát, hanem olyan érzelmi világba emeli, ahol az emberi sors legmagasabb emóciói tanyáznak.

Érezzük Ady lelkét, ezt az isteni érzésfeszültséggel telített lelket, amim egy szűkös társadalom középszerűségéből és álomkorságából ki akar törni és minél több eleven lelket akar magával ragadni az élet és a szellem teljéig. Az igazi lángész mindig feltöri a társadalom meszes héját, hogy minél több lelket menekítsen belőle a szabadság felé. Tragikus sors a lángészé és az Ady-e különösen az. Tragikusabb, mint Baudelaire, Verlaine vagy Rimbaud sorsa, mert nekik csak a philisteri izlással és képmutatással kellett megküzdeni. A nyárspolgár lázadó az elmaradt társadalmak lateinerei és patópájljai mellett. A nyárspolgár legalább egy nagy és komoly társadalmi osztály munkás tagja, tucatizlését és erkölcsét menti az a korszerű teljesítmény, amit önzően ugyan, de lelkiismeretesen végez. Ha Adynak csak a philisteri társadalommal lett volna dolga, nem lenne a világirodalom egyik legtragikusabb figurája. A nagy nyugati nepeknek a művészeknek csak a konvencionális izléssel és a képmutatással gyűlik meg a baja, de nálunk a társadalom még olyan fejletlen volt, hogy az izlés, közvelemény, gondolkodás és érzésműködés közvetlenül be volt savanyítva az uralkodórendiség hatalmi érdekei közé. A század elején a magyar társadalom olyan tragikomikus álomba szenderült, mint Don Quijote, a búsképű lovag azon az emlékezetes kocsmái ágyon, aminek a lábait csak az imádság tartotta. Talán csak Puskin sorsa hasonlítható Adyunk sorsához, s az ő ajkán talán még megrendítőbben hangzana Puskin keserű szava: „Le diable m'a fait maître en Russie.”

De a nagyszerű erkölcsi szerep alól nem bujhat ki igazi géniusz. Kényelmesebb nagy és szabad társadalmakat mozgatni az eszmények felé, mert e társadalmak már sokat kaptak az első mozgatóktól, de erkölcsi nagyszerűség lángésznek lenni kis nemzeti közösségekben, melyek minden emberöltőben egyszer elaszának. Ilyenkor van a lángészben valami szatanikus elzántság, méltó a luciferi tette, ami felébresztette az embert a paradicsomi bányuságból.

Nemcsak a nagyművészt tiszteljük Adyban, nemcsak azt a nálunk szokatlan komolyságot, amivel a művészetet és a művészi hivatást felfogta, hanem azt is, hogy művészetén keresztül egy magasabbrendű erkölcs nevében beszélt és egy tespedő emberközösség mozgatója volt.

Kevés könyvből érezhetjük ki annyira Ady esztétikai és etikai nagyszerűségét. Csak a szenvedélytől mentes értelmi forma közelítheti meg annyira az Ady-probléma mélységeit. Schöpflin könyvének nagy szintézise legjobb bizonyíték arra, hogy a magyar esztétika nem válik könnyen a fenyegető romantika zsákmányává.

Szenczei László.

Dr. Tamás József: Prohászka Ottokár társadalomszemlélete

(Budapest, 1934. Magyar Fiatalok kiadás.)

E könyv nem kritikai mű. Fél száz oldalon egyszerűen csak azt a célt tűzi maga elé, hogy a magyar fiatalságnak összefoglalja mindazokat a tanításokat, melyeket Prohászka műveiben adott a szükséges társadalmi reformmal kapcsolatban. Nagy érdeme, hogy áttekinthető és találó rendszerbe foglalja Prohászka szociális elveit s reformtörekvéseit. E rendszer két pólusa: „A mult bírálata” és „A jövő útja”. Az első részben a tőke uralmának kialakulását, a szegénység lényegét, Krisztus egyházának szociális szerepét s a régi s új nemzedék kérdését foglalja össze. E résznél azonban sokkal jelentősebb a második. A magyarság sorsproblémája vetődik itt fel s Prohászka reformtervezetét négy pontban foglalja össze és fejt ki: 1. a földreform, 2. a pénzgazdaság tarthatatlansága, 3. a munkásszervezetek és 4. a szövetségzetek. Az izlésesen kiállított könyv tanulságos olvasmány, de nem kielégítő. Nélkülözi a breviárium-jelleget. A szerző saját fogalmazása néha elnyomja a Prohászka-idézeteket, sőt egy-egy idézetnek csak az a szerepe, hogy a szerző véleményét alátámassza. „Prohászka Ottokár társadalomszemlélete” különben „A magyar fiatalság könyvei” sorozat első száma.

Venczel József.

Grafic-Record-nyomda nyomása.